

"Ενα γράμμα για τόν 'Ισμαήλ στον τάφο του

Κάποιος μου είπε κάποτε ότι δεν είχα μάτια μιάς κατατρεγμένης.

Εγώ, εγώ, εγώ, εγώ, εγώ. "Όπως τ' άσπρο λέμε ότι φτιάχνεται απ' όλα τα χρώματα, τ' Εγώ φτιάχνεται απ' όλες τις λέξεις που μπορείς να πεις, όλες μαζί, όσο πιο γρήγορα μπορείς. Είναι κόκκινο και γυαλιστερό και μαύι και γλυκό. Μιά μπουκοσιά από «έγώ». Νά πάρε μερικά. Θέλω να τα μοιράσω. Πάρτα σαν την υπογραφή μου. Βάλτα σε κορνίζες και κρέμαστα ολόχρυσα στον τοίχο. Βάλτα ανάμεσα στα πόδια μου τη νύχτα στο κρεβάτι μου. Ψάλτα στην εκκλησία. Δείχτα ολόγυρα σαν τ' ο καλοθερμένο μωρό. Είναι τ' ο καλύτερο μωρό, που δεν τ' άχαμε ποτέ, κείνο που τ' όφτιασα εγώ, αφού τ' α παιδιά κοιμήθηκαν, λίγο πριν πεθάνεις.

Ξέρεις τί μου' πε η άδελφή σου, ξ; Τ' ό λέει δείχνοντας με τ' ό μυτερό δάχτυλό της. Πίσω στις στάχτες, Σταχτοπούτα. Τώρα είσαι τ' ό πεθαμένου ή γυναίκα, όπως είσαι να ή χήρα ενός χαμένου.

Κάποτε, όταν είμουνα παιδί, πέρασα τόν ποταμό περπατώντας πάνω στη μεσαία γραμμή τ' ό ηλεκτρικού τ' αίνου, κοντά στο Μπρούκλιν. Τότε, τόν καιρό που έκανα τή μάνα μου και τή γιαγιά μου να κοκκαλώνουν απ' τ' α καμωμάτά μου, σε παντρεύτηκα. Άλλα δεν μπόρεσα να τ' ό κάμω μόνο μια φορά, όπως τότε που περπατάσα πάνω στη μεσαία γραμμή, έπρεπε να τ' ό κάνω δέκα τρία χρόνια συνέχεια. Έτσι έπεσα από τ' ό ποτάμι με τ' α πόδια μου τσουρουφλισμένα.

Γιατί πρέπει πάντοτε κάποιος να φταίει σ' αυτόν τόν κόσμο;

Η έπικεφαλίδα έλεγε: 2 ΑΚΟΜΑ ΘΑΝΑΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΔΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟΚΥΡΙΑΚΟ.

Εγώ διάβασα τούτο: Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΛΕΕΙ ΟΤΙ ΔΕΝ ΗΞΕΡΕ — ΛΕΕΙ ΟΤΙ ΣΤΑΜΑΤΗΣΕ ΝΑ ΞΕΡΕΙ ΕΔΩ ΚΑΙ ΠΟΛΥ ΚΑΙΡΟ. Καί ποιος φταίει γι' αυτό;

Ξέρεις τή φίλη μου τή Νίλντα. Ό άντρας της κάνει κάθε δεύτερη μέρα ένεση γι' τ' ό διαδητή, πολύ προσεκτικά γι' α να μ' ήν τυφλωθεί, ή πάθει τίποτ' άλλο ή γι' α να μ' ήν τρελαθεί. Πώς θ' α μπορούσε ένας άλλος άνθρωπος να χρησιμοποιήσει τ' ό φλέδες του σαν δρώμικους δρόμους, σαν σκοτεινά δρώμικα δρομάκια γι' α να μ' ήν πορεύουν να σε δρούν έξουθενωμένον στο πηχτό σκοτάδι μιάς δικής σου καταστρεμμένης φλέδας.

Εύσπλαχνε, εύσπλαχνε, που πέθανες πριν χρειασθ' α να δάλεις ενέχυρο τ' α μάτια και τ' α δαχτυλάκια τ' α παιδιών σου, πριν σε σκοτώσει τ' ό γουρουνίσιο σκώτι σου, πριν σου έσπουληθ' α φτηνά γι' α νάδρω λεφτά να φύγω. Δεν είμαι δ' α μορφή, τ' ό ξέρω, άλλα δεν έχω μάτια κατατρεγμένης. Στο πείσμα σου.

Έν τ' αξει, τ' ό είπα. Ξέρεις ότι έχω κάμει τατουάζ. Έκείνες οί σκιές, εκείνες οί γραμμές τ' ό έναέριου τ' αίνου που πέφτουν επάνου μου όλα αυτά τα χρόνια απ' ότι σ' (αυτός, ό 'Ισμαήλ, ό άντρας μου) με έφερε εδώ. Όρκίζομαι ότι στη γεύση μας υπάρχει όλο αυτό τ' ό σκοτάδι. Πρέπει να ψάξεις πολύ, ακόμα και στο Μπρούκλιν, γι' α να θρεις ένα έναέριο τ' αίνο που να μ' ήν τ' όχουν κάμει παλιοσίδερα και καυσόξυλα και δούλεψες σκληρά γι' α να μ' ήν θρεις ένα. Δεν θ' α πάθαινε ήλιαση εδώ, έστω κι αν σουδιναν ένα εκατομμύριο γι' αυτό. Μιά φορά είδα τ' ό σκιές να πέφτουν στην πλάτη τ' ό φίλης μου τ' ός Ρίτας τ' όν ώρα που στεκόταν κάτω στην αυλή. Έμοιαζαν σαν εκείνες τ' ό γούνες άλεπούς που τ' ό χάζεα όταν είμουνα παιδί, με τ' α γυαλιστερά μάτια και τ' ό μακρές σκουρές ουρές που τ' ό πέρναγα γι' α ζωντανές. Συνήθιζες ν' αναρωτιέσαι αν τ' ό πείραζε να ρίχνουν τ' ό γούνα τους στις πλάτες μιάς πλούσιας γριάς κυρίας.

Μέ κυττούσε προχτές όταν νόμιζα πώς είμουνα μόνη και καθόμουσ στην κοζίνα προσπαθώντας να σκεφθ' α. Καί είπε ότι δεν είχε ξαναδεί γυναίκα να υπάρχει ακόμα όταν ό άντρας της δεν ήταν μαζί της πιά. Νομίζω ότι άπόκτησα με-

γάλη πείρα με σένα, ν' ασαι μαζί μου και ποτέ κοντά μου τ' όν ίδια ώρα. Άλλά, Χριστέ μου, να ζεις έτσι. Τ' ό είμαστε, βάτραχοι να κολυμπάμε στο δάλτι;

Έκείνο που με βασανίζει, με τρώει είναι ποιανού λάθος είσους; Άπό ποιανού, ποιό λάθος έγινες; Μοιάζεις σαν τ' όν ρεκλάμα στο κουτί με τ' ό σταφίδες που δείχνει ένα κορίτσι που κρατά ένα κουτί σταφίδες και πάνω στο κουτί μία ίδια εικόνα σαν κι αυτή πάλι τ' ό ίδιο.

Κάτι καινούργιο άκουσα στην τηλεόραση, γι' α τ' ό λέμε έγκλήματα χωρίς θύματα. Νομίζεις ότι θ' α μπορούσαν να υπάρξουν θύματα χωρίς έγκλήματα; Αυτό θ' α μπορούσαμε να είμαστε όλοι. Άκόμα και τ' α παιδιά, θύματα θυμάτων. Μή γελάς.

Δεν είχα καμιά σχέση με ήρωες ή ήρωίδες. Δυό άνθρωποι ζούν μέσα σε μία τόσο μικρή κάμαρα που οί όμοι τους σμίγουν όταν θέλουν να διασταυρωθούν, φαντάσου, κι όμως ό ένας δεν ξέρει πώς λένε τόν άλλο. Μιά μέρα ό ένας ρωτάει «πώς σε λένε» και μαθαίνει πώς έχουν τ' ό ίδιο όνομα. Κατά τύχη. «Λοιπόν» λέει ό ένας «ίσως έχουνε κάτι κοινό μεταξύ μας. Τί σ' άρέσει καλύτερα στον κόσμο; Τ' ό κυττάει αυτή τροπαλά και λέει «έξού». Χαμογελάει γιατί νομίζει ότι αυτή είναι ή σωστή άπάντηση. Έσένα τί σ' άρέσει καλύτερα; Αυτός σκέπτεται και λέει «ό έαυτός μου». Πέφτουν μαζί. Είναι ένας στενός κύκλος που μέσα του χωράνε κι οί δυό αν συρθούν με τ' α τέσσερα. Φτωχέ 'Ισμαήλ. Όταν έκλεισες τ' α θεία μάτια σου που τ' α ζήλευα, έσθρσαν όλα μαζί μ' αυτά. Μόνο σκοτάδι. Τ' α δικά σου σφαλισμένα μάτια άντανανκλούσαν και άντανανκλούσαν. Είπες ότι έκανα τ' α παιδιά τοίχο να μ' ήν χωρίζει, έσύ μάλιστα έκανες να φαίνεται ότι μόνο γι' αυτό τ' ό σκοπό τ' α είχα. Άλλά ό τοίχος χρειάζεται γι' α ν' άκουμπάς όταν πρέπει να σκύψεις και άλλωστε τί στηρίζει ένα σπίτι, μία στέγη, αν όχι οί τοίχοι.

Σου είπα να φύγεις. Σ' έδιωξα. Σ' έγκατέλειψα. Έχω άκούσει γι' α ένα φίδι που σε δαγκώνει και όταν καταλάβει ότι πέθανες, χώνει τ' όν ουρά του στη μύτη σου γι' α να δεσφαιθεί ότι δεν άναπνέεις άλλο. Άν ναι, σε δαγκώνει πάλι. Τ' ό χρησιμοποιούσες αντί γι' α ουρά και τ' ό ψαχούλεες να δεις αν ζ' α ακόμη — δέ θ' απριπε να ξαπλώνω νεκρή γι' α σένα τόσο συχνά.

Άν σ' άγάπησα ποτέ, έστω και γι' α μία στιγμή, τότε κι έσύ ήσουν λάθος μου. Έβαλα ένα σημάδι κοντά σου που δεν σ' ήνει. Είπα δέβαια. Έλασα. Είπα είμαι εδώ πίσω σου, δός μου τ' άχνάρια σου — έστω γι' α λίγο. Είπα ταιριάζουμε.

Τί μου είπες έσύ;

Καί πάει λέγοντας. Σκέπτομαι τόν έαυτό μου. Στ' αλίζομαι με πούδρα και άλικά χείλια και δεν βλέπω παρά μία κατσαρίδα να σκαρφαλώνει σαν μικρός καθαλάρης από τ' ό πάτωμα και τί σκέπτομαι; Είμαι σαν τ' ό τζίνι που μπαίνει και θγαίνει στο μπουκάλι τ' ός κολώνιάς μου και σ' είσαι κάπου εδώ κοντά χωρίς να σε φωνάζουν. Έπληρώσα πολλά γι' α να σου δρώ ένα καλύτερο μέρος στη γ' ή από ότι σ' ήν γι' α να με φέρεις εδώ πάνω, και μία γυναίκα να λέει προσευχές τρεις φορές τ' όν ήμέρα και ακόμα ή σκιά σου με περιτριγυρίζει. Κοίταγα τ' όν παχειά κατσαρίδα που δεν δαρέθηκε να τρώει τ' ό χρώμα από τ' ός τοίχους αφού ύπάρχουν καλύτερα πράγματα να διαλέξει και σκέφθηκα πώς θ' αρίσκεσαι ξαπλωμένος στο κρεβάτι μου κοντά μου — τ' ό κρεβάτι που ό άνθρωπος από τ' όν Πρόνοια έλεγε ότι είναι πολύ μεγάλο για ένα και με στραβοκύτταξε — και ακόμα κοίτεσαι στο βαθύ σκοτάδι ενώ μία κατσαρίδα μπορεί να τρώει τ' α δάχτυλά μου τούτη τ' ό στιγμή απ' ότι ξέρω. Άπό ότι ξέρεις και σ' ό.

Ξέρω κάτι που δεν ξέρεις έσύ.

‘Ο παππᾶς ὅλο λέει ἀπλῶνοντας τὰ μεγάλα ἰδρωμένα χέρια του γιὰ νὰ μὲ ἡσυχάσει, «Τώρα ὁ Ἰσαήλ ξέρει τὸ τελευταῖο μεγάλο μυστικό, εἶναι πιὸ τυχερός ἀπὸ μᾶς». Ὑστερα φεύγει καὶ μελετᾷ ὅλους τοὺς ἁγίους πού τὰ πρόσωπά τους θὰ δεῖς θέλεις δὲ θέλεις. Ὅμως σὲ εἶδα νὰ πεθαίνεις καὶ ἦταν σάν νὰ σέβλεπα νὰ κάνεις κάτι πολὺ πολὺ δικό σου ὅταν δὲν μ’ ἔβλεπες πού σὲ κύτταζα.

Δὲν ἦταν σπλαχνικό, εἶπα ψέμματα, κάτι ἐξαφανίστηκε ἀπ’ τὰ μάτια σου καὶ ὅταν χάθηκε, τὰ μάγουλά σου ἀρχισαν νὰ σοῦ γρήγορα. Κι ὅμως εἰσὺν ὁλᾶκερος πιὸ πολὺ ἀπ’ ὅ,τι μοῦδειξες ποτὲ ντυμένος ἢ γυμνός, παγωμένος ἢ ζεστός, ἀρρωστός ἢ γερός. Εἰσὺν κάτι πιὸ πολὺ.

Τώρα πῶς θὰ γλυτώσω ἀπὸ σένα. Θέλω νὰ πῶ εἰμαι σάν μιὰ ἀπὸ τὶς γυναῖκες πού ὁ ἄντρας τῆς πέθανε στὴν «κρίσιμη» στιγμή μαζί τῆς. Ἐπαθε συγκοπή ἢ κάτι τέτοιο, θὰ τὸ χῆς ἀκούσει. Ὅπου κι ἂν πᾶνε τὸ κορμί του, αὐτὴ θὰ τὸν βλέπει νὰ λαχταρεῖ πάνω τῆς μὲ τὰ μάτια του καρφωμένα στὸ πρόσωπό τῆς. Τὸ ξέρω. Καὶ πιστεύει ὅτι εἶναι κάπως καὶ δικό τῆς λάθος, μιὰ ὑποψία λάθους.

Τὴ νύχτα πού ἦρθε σπῖτι μαζί μου γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορά, ἡ Ρόζα πού εἶναι κόρη σου ἀδιάφορο μὲ ποιὸν κοιμᾶμαι μαζί, ἦρθε τρέχοντας στὴν κρεβατοκάμαρα κλαίγοντας πῶς ὁ μπαμπᾶς εἶναι φάντασμα καὶ μὲ τρομάζει. Προσπάθησε νὰ τὴν ἡσυχάσει, ἀλλὰ δὲν ἤξερε κἂν ποιὸς ἦταν αὐτός πού καθόταν ἐκεῖ διπλωμένος μ’ ἓνα σεντόνι, κι ἔκαμα μιὰ ὥρα γιὰ νὰ τὴν κάμω νὰ πέσει πάλι στὸ κρεβάτι. Κι αὐτὸς τὸ μόνο πού ἤθελε νὰ κάμῃ ἦταν νὰ ξεχάσει πῶς εἴχαμε συναντηθεῖ, γι’ αὐτὸ ντύθηκε κι ἔφυγε, κι ἐγὼ εὐχαριστήθηκα. Ἀν δὲν ἔκανες τὴ Ρόζα νὰ πεταχτεῖ ἀπ’ τὸ κρεβάτι καὶ νᾶρθε τρέχοντας σὲ μένα τὴν ὥρα ἐκεῖνη ἀκριδῶς, τότε νομίζω ὅτι θὰ τόκανα ἐγὼ μὲ κάποια δύναμη ἄγνωστη σὲ μένα.

Σχεδιάζα ἓναν ἄλλο τρόπο ὅταν δραπέτευσες. Ἡ Ρόζα ἦταν στὴ γαργιά τῆς κι ὁ Τσίκο ἦταν μικρός, κι ἐγὼ πῆγα νὰ θρῶ δουλειά, ἴσως σὲ κἂν θαπώρι πού νὰ πῆγα νὰ μακριὰ ἀπ’ τὸ Μπρούκλιν, δὲν ξέρω, καὶ στεκόμουν ἀκριδῶς στὸ κατώφλι, κατὰ κάποιον τρόπο. Τραγουδώντας, τραγουδώντας ὅλη μέρα πῶς δὲν θὰ μὲ ἀποξένωνες ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου ὅπως μὲ ἀποξένωσες ἀπὸ σένα. Ὑστερα ἦρθαν καὶ μοῦ εἶπαν ὅτι σὲ ὄρῃαν καὶ οἱ μικρὲς πολὺχρωμες φωτιὲς χοροπηδοῦσαν μπροστά μου σάν τότε πού πῖνω καὶ χαλίζομαι. Ἐπρεπε νὰ μοῦ δεῖξουν τὸ δρόμο. Μοῦ εἶπαν σάν νὰ μὴ ἦταν μυστικό πῶς μ’ ἔκλεδες καὶ μοῦλεγες ἱστορίες καὶ μὲ κοροΐδεις.

Κάποιος, ὁ Τζούλιο, εἶπε ὅτι ξαφνιάστηκε πού νοιαζόμουν τόσο πολὺ. Φαινόμενα τόσο ἀδύνατη πνιγμένη ἀπ’ τὸ ἴδιο μου τὸ αἷμα καὶ μὲ πῆγε στὸ νοσοκομεῖο νὰ ἀναπνεύσω τὸν ἀέρα τοῦ θανάτου σου. Ἐγὼ ὅμως εἶπα πῶς δὲν θέλω νὰ ρεζιλευθῶ. Αὐτὸ εἶν’ ὅλο. Καὶ ἐκεῖ εἰσὺν γυρισμένοι τὸ μέσα ἐξω στὸ πετσί σου σάν καμιά ἀπ’ τὶς ἴδιες σου τὶς ἀδίες τσέπες, καὶ πιὸς ἦταν τότε ὁ ἡλίθιος; Ὁ Τζούλιο τὴν τελευταία φορά πού τὸν εἶδα, ἐδῶ κι ἓνα μῆνα, πέρασε τὸ χέρι του πίσω μου καὶ σκέφτηκα γιὰ μιὰ στιγμή ὅτι θὰ μπορούσα νὰ γλυτώσω ἀπὸ σένα. Θὰ στὸ πῶ χωρὶς ντροπὴ πῶς θάθελα νὰ τοῦ κάμω τὴ χάρι τοῦ φίλου σου τοῦ Τζούλιο. Ἀλλ’ ὅταν μ’ ἔβαλε στὸ ζεστὸ ἀκόμα πρεδάτι σου καὶ μ’ ἔκαμε νὰ σὲ δῶ πάλι ὅπως τότε τὴν «κρίσιμη» στιγμή πού πέθανες, τοῦπα νὰ φύγει. Μ’ ἔκαμε νὰ ντρέπομαι γιὰ μένα.

Σὲ πῆγαν στὸ νεκροφυλάκειο καὶ ἔπρεπε νὰ φροντίσω νὰ σὲ πᾶρουν ἀπὸ κεῖ σάν νᾶσουν ἓνα χαμένο πακέτο. Εἶμουν κοντά σου ὅταν πέθανες κι ὁ γιατρός ἤξερε ποιὰ εἶμουν καὶ δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ πεθάνεις στὸ δρόμο, ἀλλ’ ἴσως στ’ ἀλήθεια νᾶχω τὰ μάτια μιᾶς κατατρεγμένης. Κι ἔτσι τοῦ πλῆρωσα στὸ νεκροφυλάκειο καὶ μοῦδωσαν ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ σένα.

Τώρα, βλέπεις, ἡ χήρα εἶναι ἓνα πηγάδι. Πάντα λένε τὸ ἀντίθετο. Ἐπὶ θὰ τοὺς κάμω καὶ γὼ νὰ λένε. Ἐεῖ παχιά σκουλήκια κατατρῶνε τὴ γλώσσα μου πού γνῶριζε τόσο τὴ δική σου.

Ἰσαήλ. Θάθελα νᾶσαι ζωντανός, θὰ τῶθελα, θὰ τῶθελα, γιὰ νὰ μπορῶ νὰ σὲ μισῶ καὶ νὰ τὸ συνηθίσω πιά.

Μετάφρ. ΔΗΜ. ΠΛΕΣΣΑΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

(Ἐνα ἀπὸ τὰ τρία ἅγια πρόσωπα τοῦ Ἐθνους καὶ τῆς φυλῆς)

Ἦταν τὴν περασμένη ἀνοιξη. Λίγο πρὶν φύγει ἀπ’ τὴ ζωὴ, τόσο αἰφνίδια καὶ παράκαιρα. Ὁ Καλαβρυτινὸς ποιητῆς καὶ γνωστός σὲ ὅλη τὴν χώρα ἀπὸ τὶς ἐκπομπές του στὸ Ἐθνικὸ Ἰδρυμα Ραδιοφωνίας καὶ Τηλεοράσεως τὶς ἀφιερωμένες στὴ δημοτικὴ μας τὴν ποίηση καὶ στὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ μας. Ὁ Πᾶνος Γώγολας. Πασχίζαμε νὰ δροῦμε ποιὰ ἀπ’ τὶς πολλὰς παραλλαγές τοῦ Καλαβρυτινοῦ τραγουδιοῦ «Λελοῦσαι», ἦταν ἡ πιὸ σωστὴ καὶ αὐθεντικὰ. Εἴχαμε καταλήξει σὲ αὐτὴ πού δημοσιεύεται παρακάτω γιὰ τοὺς ἀναγνώστες καὶ τοὺς φίλους «τῆς Ὑδρίας». Πολὺ ἔλειψε ἡ τελευταία στὴν Πάτρα καὶ τὴν περιοχὴ τῆς. Ἄς εἶναι νὰ τὶς «ξεδιψάσει» γιὰ χρόνια.

Πρὶν ὅμως ἀπὸ τοῦτο τὸ διαμάντι τὸ μικρὸ, λίγα λόγια γιὰ τὴ μεγάλη δημιουργία, δύναμη καὶ κληρονομιά τοῦ Ἐθνους. Τὸ Δημοτικὸ Τραγούδι. Πού ἔρχεται μαζί μὲ τὴν Ἑλληνικὴ τὴ φυλὴ ἀπὸ τὰ πανάρχαια τὰ χρόνια, τὴν παρακολουθεῖ σὲ ὅλη τὴν πορεία τῆς καὶ θὰ μείνει, ὅσο θὰ διδῇ αὐτὴ τὸ παρὸν στὸ δασανισμένο τὸν πλανήτη μας.

Τὰ Δημοτικὰ Τραγούδια τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι δημιουργήματα κανενὸς ποιητῆ ἢ στιχουργοῦ. Εἶναι ἡ ἀπρόσωπη ἢ ποίηση ὅλου τοῦ λαοῦ. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ ψυχὴ καὶ ἡ καρδιά του. Μὲ τὶς λύπες, τὰ βάσανα, τὶς χαρές, τὶς συγκινήσεις, ὅπως κάθε φορά τὸν πλημμυρίζουν ἢ τὸν παραΐνουν. Εἶναι ἀκόμη ἡ λεβεντιά καὶ ἡ παλληκαριὰ του, μιὰ μὲ δὲλες τὶς ὁμορφιὲς τῆς φύσης στὴν κάθε τοῦ χρόνου ἐποχὴ. Σάν εἶναι λεύτερος. Πού δίνεται τότε στὰ εἰρηνικά τὰ ἔργα. Δουλεῖ τὴ γῆ του. Τὴν κάνει νὰ βογγάει, μαζί καὶ νὰ καρπίζει. Ἀγαπᾷ καὶ παντρεύεται γιὰ νὰ διαιωῖσει τὸ γένος καὶ τὴ φυλὴ. Ἀλλὰ καὶ σάν εἶναι σκληρός. Ὅχι σπάνια, δυστυχῶς. Συχνὰ ἐπικινδύνα. Πού ὅλοι τότε οἱ πόθοι, οἱ σκοποὶ καὶ τὰ ὄνειρά του συγκεντρώνονται στὸ πῶς θὰ διώξει μακριὰ ἀπ’ τὰ ἅγια χῶματα τὸν τύραννο καὶ δυνάστη. Γιὰ νὰ μπορεῖ ν’ ἀναπνέει λεύτερα τὸν ἀγέρα. Νὰ ζεῖ φτωχά, περήφανα καὶ τιμημένα. Τούτη του τὴ λαχτὰ καὶ ἐπιθυμία δὲ μπορεῖ καμμιὰ δύναμη νὰ τὴν πνίξει, νὰ τὴ ναρκώσει. Ὑπνίος πάντα καὶ σ’ ἐργήγορη ἀφήνει στὴν ἄκρη κάθε ἄλλο σκοπὸ. Ὁ χτύπος τῆς καρδιάς καὶ ἡ ἀνάσα τῆς ψυχῆς του συντονίζονται μὲ τὸν ἀγῶνα του γιὰ λευτεριά.

Στὴν ἱστορία μὲ τὶς χιλιάδες τὰ χρόνια εἶναι ἀμετρετὰ γιὰ τὸν Ἑλληνα οἱ πραγματικὲς οἱ ὥρες. Ὅλες ὅμως εἶναι γιομάτες μ’ ἐκπληκτικὴ δράση, πάγκαλη ὁμορφιά, λυτρωτικὴ δημιουργία. Αἰώνιος, ἀθάνατος, κήρυκας, μάρτυρας καὶ συνεργὸς μαζί στέκουνε τὰ Δημοτικὰ Τραγούδια του. Σ’ αὐτὰ ἀντικαθερφετίζεται ὅλη ἡ ψυχὴ του, γιὰτὶ ἀχτινοβολοῦνε ἀένα, ἀκοφτα ἀφθαστο μεγαλεῖο, ρυθμὸ, μελωδία, ποὺ πετᾷ καὶ κανένας ποιητῆς δὲν εἶπε.

Ὁ Ἑλληνας ὅλες τὶς μεγάλες τὶς ὥρες καὶ τὶς στιγμές τοῦ Ἐθνους καὶ τῆς ζωῆς του τὶς δίνει μὲ τὰ τραγούδια του. Κι ὅταν καιροὶ καὶ περιστάσεις τὸν κάνουν νὰ νιώθει ἀδύναμος, νὰ θέλει βοήθεια καὶ συνδρομὴ, στρέφεται πρῶτα στὸ Θεό, στὰ τραγούδια του κατόπιν. Γιὰ νὰ πάρει πίστη καὶ φῶτιση, δύναμη καὶ θάρρος στὴν ἀνηφορικὴ τὴν στράτα του, πού θὰ τὸν θγάλει σὲ ξάγναντα καὶ κορφές, θὰ τὸν σώσει ἀπὸ τὸν ἀφανισμό, θὰ τοῦ χαρίσει τὴ λύτρωση, τὴ σωτηρία. Ὅχι μόνο ζεῖ τοὺς ἥρωες καὶ τοὺς πρωταγωνιστὰς τους, ἀλλὰ ἐμπνέεται δαταμάτητα ἀπ’ αὐτοὺς καὶ ἐξακολουθεῖ τὸς ἀνανεώνει.

Τὰ Δημοτικὰ Τραγούδια γιὰ τὸν Ἑλληνα εἶναι ἡ φωτιά πού τὸν πυρώνει, τὸν ζεσταίνει, ἄλλοτε περισσότερο, ἄλλοτε λιγώτερο. Τούτῃ ἡ φωτιά ποτὲ δὲν ἐσθίρει, γιὰτὶ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἑλληνας μὲ τὴ γλώσσα του μαζί. «Ἀν χανόσαντε, θὰ χανότανε ἡ γλώσσα καὶ ἡ φυλὴ» εἶπε τὸ 1949 ὁ σοφὸς καθηγητῆς κ. Αἰνὸς Πολίτης. Λόγος μεγάλος. Κουδέντα ξεχωριστὴ. Μὲ ἀσκήτω τοῖς εἰδικό, ἔθνικὸ καλύτερα, δάρος. Ἡ γλώσσα μὲ τὴν ἐξελικτικὴ τὴ διαδρομὴ τῆς, τὰ Δημοτικὰ Τραγούδια καὶ ἡ θρησκεία τοῦ Χριστοῦ, ποτίσανε χωρὶς διακοπὴ ὡς τώρα μὲ τὰ ἅγια τὰ νάματά τους τὸ Ἑ-